

Masarykova univerzita
Filozofická fakulta
Ústav slavistiky

Autoreferát disertační práce

Svět v dětské obrázkové literatuře 2010-2020 (na srovnávacím materiálu
významných přeložených knih ukrajinských, polských, slovenských a českých
autorů)

Ivan Fedechko

Obor: Slovanské literatury

Školitel: prof. PhDr. Ivo Pospíšil, DrSc.

Brno 2024

Університет ім. Томаша Масарика
Факультет філософії
Інститут славістики

Автореферат дисертації

Світ в дитячій ілюстрованій літературі 2010-2020
(на порівняльному матеріалі найвідоміших перекладних книжок
українських, польських, словацьких та чеських авторів)

Іван Федечко

Спеціальність: Слов'янські літератури

Керівник: Іво Поспішил, доктор наук, професор

Брно 2024

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Мета та актуальність дисертації. У цій представленій на захист дисертаційній роботі була поставлена мета провести дослідження, присвячене віднайденню спільних та самобутніх рис у вибраних творах української, польської, словацької та чеської дитячої ілюстрованої літератури 2010-2020-х років. Об'єднуючим фактором вибраних творів є намагання авторів у розважливій формі пояснити молодим читачам, як все влаштовано у нашому світі. Ми зосередили увагу у дослідженні лише на книги, які були відзначені міжнародною книжковою спільнотою, тобто отримали важливі премії у сфері дитячої літератури та були ліцензовані, перекладені та видані багатьма мовами. Дослідження було спрямоване на аналіз творів для вікових категорій 3-5, 6-8 та 8-12 років, таких жанрів дитячої літератури, як книжка-картинка та ілюстрована науково-популярна література для дітей. Означені жанри в аналізованій період стали цілковито новими на ринках, або були наново відкриті авторами з Чехії, Польщі, Словаччини та України. Протягом другого десятиліття 21-го століття авторам, ілюстраторам та видавцям із чотирьох країн Центральної Європи вдалось зробити помітний кількісний, у порівнянні з попередніми роками, і також, на нашу думку, якісний поступ у створенні та виданні унікальних ілюстрованих книг для дітей. Ці книги за своїм художнім виглядом, поліграфічними якостями, тематичним спрямуванням та структурним втіленням вийшли за межі ареалу Центральної Європи і стали популярними в багатьох регіонах світу. Згаданий успіх книг був підкріплений не тільки численними виданнями перекладів творів місцевих авторів у світі, а й також одержанням авторами та видавцями міжнародних відзнак у сфері дитячої літератури.

Об'єкт дослідження. Об'єктом нашого дослідження стали твори для дітей таких письменників та ілюстраторів, як Мар'яна Прохасько і Тарас Прохасько, Їржі Дворжак, Даніела Олейнікова, Маріє Штумпфова, Оксана Була, Сімона Чехова, Катерина Міхаліцина, Войцех Грайковський, Романа Романишин та Андрій Лесів, Марек Вадас, Міхал Скібінські, Ала Банкрофр, Мартін Содомка, Малґожата Мицельська, Олександра та Даніель Мізелінські.

Предметом дослідження був пошук чинників, які призвели до того, що твори стали успішними серед домашніх читачів, були оцінені престижними преміями у категорії дитячої літератури, були перекладені та видані за кордоном; а також пошук унікальних елементів кожного твору, завдяки яким їм вдалось бути виокремленими серед зростаючої кількості публікацій для дітей.

Методи дослідження. Домінуючим у цій роботі став компаративний метод дослідження. Ми порівняли вибрані сучасні дитячі ілюстровані видання з Чехії, Польщі, Словаччини та України, розглянувши їхні теми, сюжети, структуру, мотиви та головні ідеї. У дослідженні були також використані елементи біографічного та імпресіоністичного¹ методів дослідження літератури. Наша увага була приділена іноземним перекладам та преміям, на які були номіновані твір чи автор, а також видавцеві, як складовому елементу сфери ліцензування. Порівняльному аналізу були піддані не лише тексти, але й художнє оформлення творів, взаємодія тексту та ілюстрацій, а також поліграфічні особливості книг. Також були взяті до уваги такі аспекти, як популярність творів серед читачів вдома, дані з відкритих джерел про кількості продажів книг, відгуки читачів та рецензії читачів на книги.

Теоретико-методологічну основу дослідження склали роботи таких дослідників, як Сватава Урбанова, Яна Ченькова, Іво Поспішил, Ярослав Томан, Олґа Черна, Ян Роус, Емілія Огар, Тарас Гринівський, Оксана Іванченко, Ольга Яремійчук, Івета Ґал Джевецька, Маркета Андрічкова, Катаріна Байцурова, Ян Краловіч, Януш Ковальчик, Аніта Вінценцюш-Патина, Пйотр Поліхт, Мартін Солсбері, Мораґ Стайлз, Моніка Сібер, Річард Болквіл, Потер Андерсон, Дженніфер Краусс, Леонард С. Маркус та інші.

Наукова новизна. Вперше було представлено дослідження, що базується на компаративному аналізі сучасних творів дитячої літератури українських, польських, словацьких та чеських авторів. При вивченні літератури науковці найчастіше звертають увагу на художній твір, його стилістику, тематичне наповнення, сюжетні особливості, або роблять акцент на особистості автора, подіях, що пов'язують життя автора з розвитком та особливостями авторського творчого доробку, втіленням особистості автора чи людей з його оточення у персонажах творів тощо. Тематами наукових робіт доволі часто стають кілька авторів, які мають спільні риси у своїй творчості, або ж з певних причин їх об'єднують у літературні групи, або ж ознаки їхньої творчості формують напрямки, чи періоди в історії конкретної національної літератури зокрема, або ж світової літератури загалом. На нашу думку, не менш важливою складовою літературного процесу, особливо коли йде мова про ілюстровану книгу для дітей, є видавець, тобто людина або група людей, основним завданням яких є перетворити інтелектуальну працю автора чи авторів, у вигляді

¹ Див. детальніше: POSPÍŠIL, Ivo: *Základní okruhy filologické a literárněvědné metodologie a teorie (elementy, materiály, úvahy, pojety, texty)*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2010, s. 11.

тексту або ж тексту та ілюстрацій, у книжковий продукт — тобто книгу. Від діяльності видавництва часто великою мірою залежить сфера охоплення, на яку твір матиме вплив, тобто кількість читачів, до яких твір потрапить і також, у багатьох випадках, кількість перекладів твору на іноземні мови. Детальніше проблемами друкарської підготовки книг та роботою над твором зі сторони видавця займаються науковці видавничо-поліграфічних спеціальностей, сфера інтелектуальної власності є предметом радше юридичних досліджень. Видавець, як рівноцінний суб'єкт літературного процесу, трапляється у працях із дослідження літератури нечасто.

Теоретичне та практичне значення дисертації полягає в обґрунтуванні висунутої теорії щодо поступу дитячої ілюстрованої книги у Центральній Європі, який відбувся у 2010-2020-х роках завдяки успіху авторів та ілюстраторів, у пошуках кращих способів викладу інформації у книгах для дітей, розвитку нових варіацій жанрів дитячої ілюстрованої літератури, активній участі видавців у міжнародних книжкових подіях та підтримці державних програм щодо популяризації перекладів та видань літературних творів. Представлена на захист дисертаційна робота допоможе ознайомити студентів і потенційно майбутніх авторів, ілюстраторів, перекладачів, редакторів, культурних менеджерів чи видавців із принципами функціонування закону про авторське право у видавничій діяльності та сфери ліцензування, а також може стати основою для подальших досліджень.

Структура роботи. Дисертація складається зі Вступу, трьох частин (Частина перша «Як працює сфера ліцензування», Частина друга «Дитяча ілюстрована книга у Центральній Європі в другій половині 20-го — на початку 21-го століття», Частина третя «Ключові теми у дитячих ілюстрованих книгах чеських, польських, словацьких та українських авторів 2010-2020-х років»), Висновків та Списку використаних джерел (136 позицій). Загальний обсяг роботи — 186 сторінок. У дисертаційній роботі використані матеріали наших попередніх публікацій цього дослідження².

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

² FEDECHKO, Ivan: *Romana Romanyšyn a Andrij Lesiv Nahlas, potichu, šeptem a Tak to vidím – diptych o tom, jak vnímáme zvuky, a o tom, jak funguje zrak* [Online доступно: https://www.phil.muni.cz/journal/proudy/filologie/recenze/2023/2/fedecko_romana_romanysyn_a_andrij_lesiv.php#articleBegin, дата: 16.04.2024]; FEDEČKO, Ivan: *Cesta do krajiny zapomenutých předků*. In: PAUČOVÁ, Lenka, Ivo POSPÍŠIL a Miloš ZELENKA. *Klíčové problémy současné slavistiky*. 1. vyd. Brno: Jan Sojnek - Galium, 2017, s. 29-36; ФЕДЕЧКО, Іван: *Війна у дитячих книжках-картинках із Центральної Європи*. In: *Цифрове наукове суспільство: соціально-економічні, правові та міжнародні аспекти: збірник наукових праць з матеріалами II Міжнародної наукової конференції, м. Рівне, 5 квітня, 2024 р.* Вінниця: Укрлогос, 2024, 97-106.

У Вступі сформульовано мету та завдання дослідження, окреслено методологію роботи. Також розглянуто новизну дисертаційного дослідження, його практичне та теоретичне значення. В першій частині **«Як працює сфера ліцензування»** ми розглянули закономірності функціонування авторського права у видавничій діяльності, зачепили такі його поняття, як майнові та немайнові авторські права, а також особливості укладення договорів між авторами та видавцями щодо форматів втілення та використання творів. Основна наша увага у цій частині дисертації була зосереджена на дослідженні ролі видавця у літературному процесі та продажах прав на переклад і видання твору за кордон. У розділі 1.6. «Географічний аспект — мовні території» ми окреслили поняття мовних територій у сфері ліцензування і пояснили загальноприйняті засади поділу книжкових ринків при продажах прав на переклади творів. В останньому розділі першої частини дисертаційної роботи увага була зосереджена на виокремленні та аналізі ролі та значущості всіх основних рушіїв сфери ліцензування — перекладача, автора (у розумінні автора тексту та/або автора ілюстрацій), видавця, літературного агента, літературного скаута, премій, грантових програм, книжкових ярмарків і насамкінець читача. Адже саме читачі, як покупці і почасти промоутери творів серед свого оточення, покупкою чи порадою віддають голос за конкретний твір із десятків чи сотень тисяч інших, які виходять у світі щороку. Ми також дійшли до висновку, що попри юридичні складнощі авторського права у видавничій справі та тонкощі функціонування сфери ліцензування, в основі всіх згаданих рушіїв перекладу і видання твору часто домінує емоційна складова.

У другій частині теоретичного етапу нашої дисертаційної роботи **«Дитяча ілюстрована книга у Центральній Європі в другій половині 20-го — на початку 21-го століття»** була поставлена мета дослідити історичний контекст ілюстрованої дитячої книги у Центральній Європі, зокрема у Чехії, Словаччині, Польщі та Україні. Насамперед нас цікавили автори та ілюстратори, у чиїх роботах можна віднайти жанрові ознаки, характерні для книжки-картинки. Об'єктом нашої уваги були також тогочасні тенденції у розвитку дитячої ілюстрованої літератури в Центральній Європі. У чеському контексті ми звернулись до постатей та творчості таких ілюстраторів та авторів, як Мірослав Шашек, Петер Сіс, Дейзі Мразкова, Їржі Шаламоун. У контексті словацької ілюстрованої дитячої літератури другої половини 20-го століття ми звернулись до персоналії Мірослава Ціпара, що відіграв важливу роль для розвитку книжкового дизайну, та таких художників, як Людовіт Фула та Душан

Каллай, які мали значний вплив на наступні генерації книжкових ілюстраторів. У контексті польської ілюстрованої дитячої літератури ми звернулись до творчості Яна Марціна Шанцера та його учнів Богдана Бутенка та Януша Станні, окрім того, наша увага була звернена до творчості польської ілюстраторки в еміграції Францішки Темерсон та найбільш відомої у світі сучасної польської дитячої авторки, чиї авторські ілюстровані книги здобули популярність в Азії — Івони Хмелевської. Щодо розвитку жанру книжки-картинки в україномовному середовищі, нам вдалось з'ясувати, що серед видань другої половини 20-го століття варто шукати ознаки зародження цього жанру у ілюстрованих казках та віршах для дітей. Зокрема у вибраних творах таких українських авторів та ілюстраторів, як Охрім Судомора, Володимир Голозубів, Сергій Конончук, Іван-Валентин Задорожний та Валентин Легкобит. У розділі 2.5. «Перехідна дома» ми проаналізували процеси на книжкових ринках України, Польщі, Словаччини та Чехії після падіння залізної завіси і переходу цих держав до ринкової економіки. В останньому розділі другої частини ми згадали знакові події, що сталися в українській, польській, словацькій та чеській дитячій ілюстрованій літературі 2010-2020-х років у контексті глобального книжкового ринку.

У практичній частині нашого дослідження **«Ключові теми у дитячих ілюстрованих книгах чеських, польських, словацьких та українських авторів 2010-2020-х років»** ми провели компаративний аналіз вибраних творів. Третя частина була розпочата розділом 3.1. «Світ природи у творах українських та чеських авторів», оскільки тварини є одними з найулюбленіших книжкових персонажів для маленьких читачів. Дуже часто це хороші і милі персонажі на кшталт сім'ї кротиків з аналізованого нами твору «Хто зробить сніг» Мар'яни Прохасько і Тараса Прохаська, або ж ненависні людям, досить часто невинувато, шкідники, про яких пише Їржі Дворжак у книзі «Havetník». Зображення авторами персонажів зі світу природи, які живуть подібним життям до людей, виконує функцію метафори і має на меті допомогти дітям розуміти складні аспекти людських взаємин. У творі «Хто зробить сніг» помітний лейтмотив філософії повільного життя, що підкреслює значення поваги до часу, спокою, присутності та розуміння важливості якості над кількістю. Водночас, як ми змогли переконатись при аналізі, такі книги сприяють розвитку любові до природи та заохочують дітей до активного дослідження світу навколо себе, або ж є просто розважальними. Сюжет часто побудований навколо змін пір року чи інших циклічних явищах у природі, таких як зимовий сон тварин, що став центральним у побудові історій книг «Зубр шукає гніздо» та «Ведмідь не хоче спати» Оксани Були. Сон тварин послугував центральним мотивом

книги Їржі Дворжака «Jak zvířata spí», ілюстрації до якої створила Marie Штумпфова. У останній аналізованій нами у цьому розділі книзі («Bydlíme») йдеться не лише про природний світ, але також про світ людини, зокрема як живуть тварини і як живемо поряд із ними ми. Повага до кожного виду є ключовим повідомленням, яке автори намагаються донести. Персонажі зі світу природи також можуть надати можливість дітям навчатися важливим життєвим урокам через алегорії та пригоди, розвивати емпатію та співчуття, про що ми дізнались із аналізу творів у розділі 3.2. «Емпатія та екологія у творах Сімони Чехової, Катерини Міхаліциної та Войцеха Грайковського». У цьому розділі за допомогою зіставлення ми змогли дослідити, якими способами п'ять різних за структурою, жанровими особливостями та стилем оповіді творів дитячих письменників зі Словаччини, України та Польщі стали популярними та поєднали такі чутливі для сучасного суспільства поняття, як емоції, співпереживання, пошук себе і свого місця у екосистемі та важливість берегти цю екосистему. У розділі 3.3. «"Голосно, тихо пошепки" та "Я так бачу" — диптих про те, як ми сприймаємо звуки і про те, як працює зір» ми з'ясували, завдяки яким особливостям двом науково-популярним книгам українських авторів Романи Романишин та Андрія Лесіва вдалось досягти міжнародного успіху та бути перекладеними на десятки мов. Розділ 3.4. «Війна у дитячих книжках-картинках із Центральної Європи» присвячений аналізу методів звернення до таких чутливих тем суспільства, як війна, руйнування, міграція та людська байдужість у своїх творах. В останньому розділі компаративному аналізу були піддані книги чеського автора Мартіна Содомки та польської авторки Малґожати Мицельської про винаходи та світ техніки.

Підводячи підсумки нашого дослідження, варто зазначити, що:

- 1) Пов'язана з авторським правом, видавничою діяльністю та перекладами, сфера ліцензування літературних творів включає велику кількість чинників та десять основних описаних нами рушіїв, що мають вплив на публікації перекладів літературного твору іншими мовами та у світі.
- 2) При аналізі творів 20-го століття ми змогли простежити, що дитяча література, яка бере свій початок із народної творчості, часто повертається до фольклорних жанрів, тем, мотивів та образів як у художніх текстах, так і у книжкових ілюстраціях.
- 3) Тяглість традицій книжкового художнього оформлення, сформованих протягом 20-го століття польською, чеською, словацькою та

українською школами ілюстрації, була перервана наприкінці століття. Період кризи, який прийшов після глобальних змін, знаменував відсутність якісних книг на ринках. Бажання змінити ситуацію стало поштовхом до заснування нових видавців, які зі свого боку стали творчими осередками та місцем реалізації ідеї нових генерацій авторів, а також повертались до видань попередньої епохи.

- 4) Розвиток книжки-картинки в Україні, Польщі, Словаччині та Чехії пов'язаний із творчістю окремих ілюстраторів, що розпочали свій творчий шлях ілюструванням чужих текстів і поступово перейшли до створення авторських ілюстрованих книг.
- 5) Компаративний аналіз, використаний як основний метод дослідження українських, польських, словацьких та чеських творів дитячої літератури, цілком виправдав себе та дозволив нам з'ясувати спільні риси аналізованих творів. Зокрема, нам вдалось з'ясувати, що дитячим книгам науково-популярного жанру аналізованих літератур притаманний гумор, який не є звичним для книг, що розповідають про факти. Окрім того, тексти таких творів часто написані художнім способом, у низці творів набувають філософського чи поетичного характеру. Книжки-картинки з літератур аналізованого нами ареалу часто містять набагато більше тексту, аніж книги цього жанру на Заході, що зумовлено, як нам вдалось переконатись, подібними особливостями розвитку дитячих літератур.
- 6) Нам вдалось виокремити самобутні риси кожного з вісімнадцяти аналізованих творів, зокрема і ті, що сприяли перекладам цих творів за кордоном.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. BARAN, Uliana: *The development of children's literature in Ukraine in the XX-XXI centuries in Studia Polsko-Ukraińskie*. Warszawa: Wydział Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego, 2021.
2. BOGLAR, Krystyna: *Gucio i Cezar*. Warszawa: Wydawnictwo Dwie Siostry, 2017.
3. BULA, Oksana: *Medvěd nechce jít spát*. Překlad z ukrajinštiny Rita Kindlerová, Brno: Host, 2018.
4. BULA, Oksana: *Zubr si hledá hnízdo*. Překlad z ukrajinštiny Rita Kindlerová, Brno: Host, 2017.
5. ČECHOVÁ, Simona: *Včelař Jožko*. Bratislava: Ikar, 2019.

6. ČEŇKOVÁ, Jana: *K české autorské ilustrované knize pro děti a mládež*. Tvar. Roč. 25, 2014, č. 21, 18. 12., s. 20-21.
7. ČEŇKOVÁ, Jana: *Květa Pacovská: Zelená, červená, všechny, hravá kniha o barvách*. In: MANDYS, Pavel: *2 x 101 knih: nejlepší a nejvlivnější knihy pro děti a mládež*. Praha: Albatros, 2013.
8. ČEŇKOVÁ, Jana: *Sís Petr: Tibet. Tajemství červené krabičky*. In: MANDYS, Pavel: *2 x 101 knih : nejlepší a nejvlivnější knihy pro děti a mládež*. Praha: Albatros, 2013.
9. ČERNÁ, Olga: *Malíře Miroslava Šaška cesta tam a zase zpátky*. Brno: Host. 2016, roč. 32, č. 9, s. 58–65.
10. DOROVSKÝ, Ivan, ŘEŘICHOVÁ, Vlasta: *Slovník autorů literatury pro děti a mládež I. - zahraniční spisovatelé*. Praha: Libri, 2007. DVOŘÁK, Jiří: *Bydlíme*. Praha: Baobab, 2019.
11. DVOŘÁK, Jiří: *Havetník*. Praha: Baobab, 2015.
12. DVOŘÁK, Jiří: *Jak zvířata spí*. Praha: Baobab, 2014.
13. DZIUBAK, Emilia: *Rok w lesie*. Warszawa: Wydawnictwo NASZA KSIĘGARNIA, 2015.
14. FEDEČKO, Ivan: *Cesta do krajiny zapomenutých předků*. In: PAUČOVÁ, Lenka, Ivo POSPÍŠIL a Miloš ZELENKA. *Klíčové problémy současné slavistiky*. 1. vyd. Brno: Jan Sojnek - Galium, 2017, s. 29-36.
15. GRAJKOWSKI, Wojciech: *Drzewa*. Warszawa: Dwie Siostry, 2018.
16. GRAJKOWSKI, Wojciech: *Psczoły*, Warszawa: Wydawnictwo Dwie Siostry, 2015.
17. HOCKNEY, David, GAYFORD, Martin: *A history of pictures for children*. London: Thames & Hudson, 2019.
18. HVORECKÝ, Michal. *Maliar a chlapec*. Bratislava: Monokel, 2019.
19. JODASOVÁ, Helena: *Polská literatura pro děti a mládež*. In: DOROVSKÝ, Ivan, ŘEŘICHOVÁ, Vlasta: *Slovník autorů literatury pro děti a mládež I. - zahraniční spisovatelé*. Praha: Libri, 2007.
20. KÜMMERLING-MEIBAUER, Bettina: *The Routledge Companion to Picturebooks*. New York, London: Routledge, 2021.
21. LETRIA, José Jorge: *A Guerra*. Lisabon: Pato Logico, 2018.
22. LOTH-IGNACIUK, Agata: *Doba na Oceanie. Jak přeplýnať Atlantyk kajakiem?* Warszawa: Druga Noga, 2018.
23. LOTH-IGNACIUK, Agata: *Marek Kamiński. Jak zdobyć bieguny Ziemi... w rok*. Warszawa: Druga Noga, 2020.
24. LOTH-IGNACIUK, Agata: *Marek Kamiński. Jak zdobyć bieguny Ziemi... w rok*. Warszawa: Druga Noga, 2020.
25. MANDYS, Pavel: *2 x 101 knih: nejlepší a nejvlivnější knihy pro děti a mládež*. Praha: Albatros, 2013.

26. NIKOLAJEVA, Maria, SCOTT, Carole: *How Picturebooks Work*. New York, London: Routledge, 2006.
27. POSPÍŠIL, Ivo: *Základní okruhy filologické a literárněvědné metodologie a teorie (elementy, materiály, úvahy, pojetí, texty)*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2010.
28. POSPÍŠIL, Ivo: *Ukrajinská literatura pro děti a mládež*. In: DOROVSKÝ, Ivan, ŘEŘICHOVÁ, Vlasta: *Slovník autorů literatury pro děti a mládež I. - zahraniční spisovatelé*. Praha: Libri, 2007, s. 150-153.
29. PROCHASKO, Marjana, PROCHASKO, Taras: *Odkud se bere sníh*. Překlad z ukrajinštiny Jekatěrina Gazukina. Praha: Baobab, 2023.
30. ROMANYŠYN, Romana, LESIV, Andrij: *Nahlas, potichu, šeptem*. Překlad z ukrajinštiny: Helena Pazdiorová. Praha: Argo, 2019.
31. ROMANYŠYN, Romana, LESIV, Andrij: *Tak to vidím*. Překlad z ukrajinštiny: Jiřina Dvořáková. Praha: Argo, 2019.
32. ROMANYŠYN, Romana, LESIV, Andrij: *Válka, která změnila Rondo / Війна, що змінила Рондо*. Překlad z ukrajinštiny: Lucie a Meda Řehoříkovy. Brno: Větrné mlýny, 2022.
33. ROUS, Jan: *Jiří Šalamoun, aneb, Představitelné pohledy na svět*. Praha: Baobab, 2015.
34. SEEBER, Monica, BALKWILL, Richard: *Managing Intellectual Property in the Book Publishing Industry. A business-oriented information booklet*. 2007.
35. SEEBER, Monica, BALKWILL, Richard: *Managing Intellectual Property in the Book Publishing Industry. A business-oriented information booklet*. 2007.
36. SÍS, Pete: *Zed: jak jsem vyrůstal za železnou oponou*. Praha: Labyrint, 2007.
37. SÍS, Peter: *Tibet: Tajemství červené krabičky*. Překlad z angličtiny: Viktor Janiš. Praha: Labyrint, 2005.
38. SKIBIŃSKI, Michał: *Widziałem pięknego dzięcioła*. Warszawa: Wydawnictwo Dwie Siostry, 2019.
39. TOMAN, Jaroslav: *Profil dětského čtenáře 21. století v badatelské reflexi (česká realita)*. In: *Současnost literatury pro děti a mládež*. Liberec: Nakladatelství Bor a Katedra ČJL FP TU, 2009, s. 33-44.
40. Urbanová, Svatava: *Magnetická pole české literatury pro děti a mládež na začátku 21. století*. In: *Literatura pro děti a mládež na začátku tisíciletí. Kontexty, problémy, trendy*. Obec spisovatelů, Praha, 2009.
41. VADAS, Marek: *Útek*. Bratislava: Brak, 2016.

42. WINCENCJUSZ-PATYNA, Anita: *Captains of Illustration: 100 Years of Children's Books from Poland*. Translated by Agnes Monod-Gayraud. Warszawa: Adam Mickiewicz Institute, 2019.
43. БІЛОУСОВ, Анастасія, ЗАВІТІЙ, Богдан: *НАРБУТ. Студії. Спогади. Листи. Реконструкція знищеного 1933 року «Нарбутівського Збірника»*. Київ: Родовід, 2020.
44. БУЛА, Оксана: *Ведмідь не хоче спати*. Львів: Видавництво Старого Лева, 2016.
45. БУЛА, Оксана: *Ведмідь не хоче спати*. Львів: Видавництво Старого Лева, 2016.
46. БУЛА, Оксана: *Зубр шукає гніздо*. Львів: Видавництво Старого Лева, 2016.
47. БУЛА, Оксана: *Туконі мешканець лісу*. Львів: Видавництво Старого Лева, 2016.
48. ГРАЙКОВСЬКИЙ, Войцех: *Дерева*. Переклад з польської: Василь Саган, Харків: Видавництво Час майстрів, 2020
49. ГУТНІЧЕНКО, Алла: *Незвичайні професії*. Львів: Видавництво Старого Лева, 2018.
50. КРАВЧЕНКО Тамара, КАЧМАР Марія, ФРЕЙЗЕР, Кім: *Awesome Lviv. Interesting things you need to know*. Kyiv: Osnowy, 2016.
51. МИЦЕЛЬСЬКА, Малгожата: *Оце так патент! Книга неймовірних винаходів*. Львів: Видавництво Старого Лева, 2023.
52. МІХАЛІЦИНА, Катерина: *Хто росте в саду*. Львів: Видавництво Старого Лева, 2017.
53. МІХАЛІЦИНА, Катерина: *Хто росте у парку*. Львів: Видавництво Старого Лева, 2016.
54. МУДРАК, Мирослава: *Образний світ Георгія Нарбута і творення українського бренду*. Київ: Родовід, 2021.
55. ОГАР, Емілія: *Дитяча книга в українському соціумі (досвід перехідної доби)*. Львів: Світ, 2012.
56. ПІДОПИГОРА, Опанас, СВЯТОЦЬКИЙ Олександр [та інші]: *Право інтелектуальної власності: підручник для вищих навч. закладів*. Науково-дослідний ін-т інтелект. власності Академії правових наук України. Київ: Ін Юре, 2002.
57. ПРОХАСЬКО, Мар'яна, ПРОХАСЬКО, Тарас: *Куди зникло море*. Львів: Видавництво Старого Лева, 2014.
58. ПРОХАСЬКО, Мар'яна, ПРОХАСЬКО, Тарас: *Хто зробить сніг*. Львів: Видавництво Старого Лева, 2013.
59. ПРОХАСЬКО, Мар'яна, ПРОХАСЬКО, Тарас: *Як зрозуміти козу*. Львів: Видавництво Старого Лева, 2015.

60. РОМАНИШИН, Романа, ЛЕСІВ, Андрій: *Війна, що змінила Рондо*. Львів: Видавництво Старого Лева, 2015.
61. РОМАНИШИН, Романа, ЛЕСІВ, Андрій: *Голосно, тихо, пошепки*. Львів: Видавництво Старого Лева, 2017.
62. РОМАНИШИН, Романа, ЛЕСІВ, Андрій: *Куди і звідки*. Львів: Видавництво Старого Лева, 2020.
63. РОМАНИШИН, Романа, ЛЕСІВ, Андрій: *Я так бачу*. Львів: Видавництво Старого Лева, 2018.
64. САВЧУК, Олександр: *Українська абетка. Малюнки Георгія Нарбута*. Харків: Видавець Олександр Савчук, 2022.
65. СОДОМКА, Мартін: *Як збудувати дім*. Переклад з чеської: Тетяна Савченко, Львів: Видавництво Старого Лева, 2017.
66. СОДОМКА, Мартін: *Як змайструвати автомобіль*. Переклад з чеської: Тетяна Савченко, Львів: Видавництво Старого Лева, 2015.
67. СОДОМКА, Мартін: *Як змайструвати літак*. Переклад з чеської: Тетяна Савченко, Львів: Видавництво Старого Лева, 2015.
68. СОДОМКА, Мартін: *Як змайструвати мотоцикл*. Переклад з чеської: Тетяна Савченко, Львів: Видавництво Старого Лева, 2016.
69. СОДОМКА, Мартін: *Як прокласти залізницю*. Переклад з чеської: Тетяна Савченко, Львів: Видавництво Старого Лева, 2018.
70. СОЛСБЕРІ, Мартін, СТАЙЛЗ, Мораг: *Дитячі книжки-картинки. Мистецтво візуальної оповіді. Друге видання*. Київ: Видавництво ARTHUSS, 2023.
71. ФЕДЕЧКО, Іван: *Війна у дитячих книжках-картинках із Центральної Європи*. In: *Цифрове наукове суспільство: соціально-економічні, правові та міжнародні аспекти: збірник наукових праць з матеріалами In: Міжнародної наукової конференції, м. Рівне, 5 квітня, 2024 р.* Вінниця: Укрлогос, 2024, 97-106.
72. ЧЕХОВА, Сімона: *Бджоляр Йожко*. Переклад зі словацької: Лідія Хода, Львів: Видавництво Апріорі, 2021.
73. ЧЕХОВА, Сімона: *Франтішек із компосту*. Переклад зі словацької: Лідія Хода, Львів: Видавництво Апріорі, 2021.
74. ЯРЕМІЙЧУК, Ольга: *Золоте яблуко таланту*. In: *Два півники*. Київ: Веселка, 2004, с. 4.

ЕЛЕКТРОННІ ДЖЕРЕЛА

75. ADAMOWSKI, Jaroslaw: *Nostalgia Drives Polish Children's Book Sales*. [Online доступно: <https://publishingperspectives.com/2013/12/nostalgia-drives-polish-childrens-book-sales-boom/>, дата: 28.07.2024].
76. ANDERSON, Porter: *Bologna Children's Book Fair Names 2019 Ragazzi Award Winners* [Online доступно: <https://publishingperspectives.com/2019/02/bologna-childrens-book-fair-ragazzi-awards-2019-winners/>, дата: 05. 01. 2024].
77. ANDERSON, Porter: *Czech Publisher Albatros Media Expands Its Direct International Sales* [Online доступно: <https://publishingperspectives.com/2021/05/czech-publisher-albatros-expands-its-direct-international-sales/>, дата: 11.08.2023].
78. ANDERSON, Porter: *Frankfurt's Guest of Honor Norway: 510 Norwegian Titles in Germany* [Online доступно: <https://publishingperspectives.com/2020/06/guest-of-honor-norway-at-frankfurter-buchmesse-510-norwegian-titles-in-germany/>, дата: 11.08.2023].
79. ANDRIČÍKOVÁ, Markéta: *Marek Vadas: Útek. Autorská rozprávka, dobrodružný príbeh, obrázková kniha. Keď je pre dieťa najdôležitejšie naučiť sa dobre utekať...* [Online доступно: <https://www.uletsknihou.sk/recenzie/utek-1037>, дата: 28.02.2024].
80. BAJCUROVÁ, Katarína: *Ludovít Fulla deťom. Autor v detaile* [Online доступно: <https://www.webumenia.sk/clanok/ludovit-fulla-deti>, дата: 01. 03. 2024].
81. BARTOŠ, Jan: *Daisy Mrázková – Vstoupit do skály* [Online доступно: <https://vitalplus.org/daisy-mrazkova-vstoupit-do-skaly/>, дата: 01.03. 2024].
82. CULTURE.pl: *Bohdan Butenko* [Online доступно: <https://culture.pl/pl/tworca/bohdan-butenko>, дата: 31.07.2024].
83. CULTURE.pl: *Iwona Chmielewska* [Online доступно: <https://culture.pl/en/artist/iwona-chmielewska>, дата: 02.08.2024].
84. DRISCOLL, Beth, SQUIRES, Claire: *The Frankfurt Book Fair and Its Cupboards* [Online доступно: <https://www.publicbooks.org/the-frankfurt-book-fair-and-its-cupboards/>, дата: 22.08.2024].
85. FEDECHKO, Ivan: *Romana Romanyšyn a Andrij Lesiv Nahlas, potichu, šepetom a Tak to vidím – diptych o tom, jak vnímáme zvuky, a o tom, jak funguje zrak* [Online доступно: <https://www.phil.muni.cz/journal/proudy/filologie/recenze/2023/2/fedecko>

- _romana_romanysyn_a_andrij_lesiv.php#articleBegin, дата: 16.04.2024].
86. FILSON, Nicolette: *Most translated books by country* [Online доступно: <https://preply.com/en/d/most-translated-books--lp>, дата: 20.07.2024].
87. GAL DRZEWIECKA, Iveta: *Jiří Dvořák: Hávedník* [https://www.uletsknihou.sk/recenzie/havednik-1008, дата: 09.04.2024].
88. GAL DRZEWIECKA, Iveta: *Romana Romanyšyn; Andrij Lesiv: Takto vidím* [Online доступно: <https://www.uletsknihou.sk/recenzie/takto-vidim-1053>, 09.04.2024].
89. GRIMES, Adéla: *Krtečci na ukrajinský způsob* [Online доступно: <https://www.iliteratura.cz/clanek/46729-prochasko-marjana-odkud-se-bere-snih>, дата: 10.04.2024].
90. JACKANIN, Ivan: *I o vážných životních tématech* [https://www.iliteratura.cz/clanek/39037-prochasko-marjana-kto-nam-z-neba-sype-sneh, дата: 10.04.2024].
91. KOWALCZYK, Janusz R.: *Jan Marcin Szancer* [Online доступно: <https://culture.pl/en/artist/jan-marcin-szancer>, дата: 30.07.2024].
92. KRALOVÍČ, Ján: *Kniha s dierou uprostred. Ilustrátorská tvorba Miroslava Cipára v šesťdesiatych rokoch* [Online доступно: <https://scd.sk/clanky/kniha-s-dierou-uprostred-ilustratorska-tvorba-miroslava-cipara-v-sestdesiatych-rokoch/>, дата: 01.02.2024].
93. KRAUSS, Jennifer: *The Best Children's Books of 2023* [Online доступно: <https://www.nytimes.com/2023/12/08/books/review/the-best-childrens-books-of-2023.html>, дата: 10.04.2024].
94. *Le Petit Princ Collection* [Online доступно: <https://petit-prince-collection.com/lang/collection.php?lang=en>, дата: 20.07.2024].
95. MARCUS, Leonard S.: *The Cold War Kid* [Online доступно: <https://www.nytimes.com/2007/11/11/books/review/Marcus-t.html?scp=1&sq=%22The%20Wall:%20Growing%20up%22&st=cse>, дата: 01.03.2024].
96. MIZIELIŃSCY, Aleksandra and Daniel: *Którędy do Yellowstone?* [Online доступно: <https://oladaniel.com/yellowstone>, дата: 10.08.2024].
97. NEŠPOROVÁ, Jitka: *Když jeden trucuje a přitom se zasní* [https://www.iliteratura.cz/clanek/40719-bula-oksana-medved-nechce-jit-spat, дата: 14.04.2024].
98. POLICHT, Piotr: *Polskie szkoły ilustracji*. [Online доступно: <https://culture.pl/pl/artykul/polskie-szkoly-ilustracji>, дата: 30.07.2024].
99. ROZINAJOVÁ, Martina: *Maliar a chlapec* [Online доступно: <https://scd.sk/dielo-ncd/maliar-a-chlapec/>, дата: 01.03.2024].

100. SMITH, Kevin L.: *Can We Strengthen Our Fragile Public Domain?* [Online доступно: <https://web.archive.org/web/20161119151438/http://lj.libraryjournal.com/2015/02/opinion/peer-to-peer-review/can-we-strengthen-our-fragile-public-domain-peer-to-peer-review/>, дата: 20.07.2024].
101. ŠTELBASKÁ, Zuzana: *Hávedník: žiadna pliaga ani chamrad', len krásne mršky štúplucké.* [Online доступно: <https://dennikn.sk/blog/413177/havednik-ziadna-pliaga-chamrad-krasne-mrsky-stuplucke/>, дата: 08.04.2024].
102. STOREY, Claire: *SIGHT and SOUND: Franceschelli on publishing illustrated non-fiction from Ukraine* [Online доступно: <https://worldkidlit.org/2020/09/11/christopher-franceschelli-two-ukrainian-books/?fbclid=IwAR2JEFZCx87rowsyKP1I4UNBOuW4OtVGOJp5F0B5wFV0AnLGhFcr9fvYyD8>, дата: 28.02.2024].
103. STRYCHARZ, Katarzyna: *The Little Prince: almost in the Public Domain* [Online доступно: <https://communia-association.org/2015/01/23/the-little-prince-almost-in-the-public-domain/>, дата: 20.07.2024].
104. SURAL, Agnieszka: *Janusz Stanny* [Online доступно: <https://culture.pl/pl/tworca/janusz-stanny>, дата: 03.08.2024].
105. TOTO, Galeria: *Prečo sme tu* [Online доступно: <https://totojegalera.sk/preco-sme-tu>, дата: 01.03.2024].
106. TOTO, Galerie: *Mohli ste tú knihu, s 37 farebnými ilustráciami, mať doma.* [Online доступно: <https://dennikn.sk/blog/1185960/mohli-ste-tu-knihu-s-37-farebnymi-ilustraciami-mat-doma/>, дата: 01.03.2024].
107. VOŠLÁŘOVÁ, Marie: *Jak dětem vysvětlit válku* [Online доступно: <https://www.iliteratura.cz/clanek/45627-lesiv-andrij-valka-ktera-zmenila-rondo>, дата: 17.03.2024].
108. WARNKE, Agnieszka: *Katarzyna Stanny, "Teresa Wilbik i Janusz Stanny w królestwie ilustracji"* [Online доступно: <https://culture.pl/pl/dzielo/katarzyna-stanny-teresa-wilbik-i-janusz-stanny-w-krolestwie-ilustracji>, дата: 31.07.2024].
109. WILLOUGHBY, Ian: *This is Miroslav Šašek: "Genius" émigré illustrator now receiving recognition at home* [Online доступно: <https://english.radio.cz/miroslav-sasek-genius-emigre-illustrator-now-receiving-recognition-home-8192202>, дата: 09.03.2024].
110. БАТУРЕВИЧ, Ирина: *Експорт з української: як працює економіка мови у напрямках великих ринків?* [Online доступно:

- <https://export.chytomo.com/eksport-z-ukrayinskoyi-yak-praczuuye-ekonomika-movu-u-napryamkah-velykyh-rynktiv/>, дата: 08.08.2023].
111. *Бім-бом, дзелень-бом!* [Online доступно: <https://chl.kiev.ua/elibrary/Book/View/90#page/1/mode/2up>, дата: 08.07.2024].
112. *Війна грибів з жуками.* [Online доступно: https://uartlib.org/downloads/SudomoraWar_uartlib.org.pdf, дата: 08.07.2024].
113. ГАРБУЗОВА, Ася: *Прогулянка психоделічним лісом. 10 дитячих ілюстраторів, які нас сформували.* [Online доступно: <https://amnesia.in.ua/illustrations>, дата: 06.06.2024].
114. ГНЕДКОВА, Ганна: *Швейцарський книжковий ринок: чотири літератури в одній країні* [Online доступно: <https://chytomo.com/shvejtsarskyj-knyzhkovyj-rynok-chotyry-literatury-v-odnij-krajini/>, дата: 24.07.2023].
115. ГРИНІВСЬКИЙ, Тарас: *«Час»: видавництво, народжене і затребуване часом.* [Online доступно: <https://chytomo.com/chas-vydavnytstvo-narodzhenе-i-zatrebuване-chasom/>, дата: 08.08.2024].
116. *Два півники.* [Online доступно: http://ababahalamaha.com.ua/uk/Два_півники, дата: 06.06.2024].
117. ЗАБІЛА, Наталя: *У морі.* [Online доступно: <https://elib.nlu.org.ua/view.html?id=6502>, дата: 08.07.2024].
118. ЗАВАДОВИЧ, Роман: *Про двох цапків. Дві кізоньки.* [Online доступно: https://uartlib.org/downloads/CapkiKizochki_uartlib.org.pdf, дата: 08.07.2024].
119. ЗИЛЬ, Андрій: *Провідний графік України — Охрім Судомора.* [Online доступно: <https://borinfo.com.ua/boryspil-products-news/rynok-borispol-586/providnij-grafik-ukrajini-ohrim-sudomora/>, дата: 28.07.2024].
120. ІВАНЧЕНКО, Оксана: *«Веселка» у кожному домі.* [Online доступно: <https://chytomo.com/veselka-u-kozhnomu-domi/>, дата: 08.08.2024].
121. КАРНАУХ, Наталія, ДУСЬКО, Іванка: *У Львові відбудеться прем'єра вистави "Війна, що змінила Рондо"* [Online доступно: <https://suspline.media/173435-u-lvovi-vidbudetsa-premera-vistavi-vijna-so-zminila-rondo/>, дата: 28.02.2024].
122. КОВАЛЕНКО, Гаїнна: *Як люди їздять.* [Online доступно: <https://chl.kiev.ua/elibrary/Book/View/99#page/1/mode/2up>, дата: 08.07.2024].

123. КОВАЛЬ, Ната: *PICTORIC. Чому художники часів УРСР йшли у дитячу ілюстрацію*. [Online доступно: <https://chytomo.com/chomu-khudozhnyku-chasiv-ursr-jshly-u-dytiachu-iliustratsiiu/>, дата: 06.06.2024].
124. Кожум'яка. [Online доступно: https://uartlib.org/downloads/KojemiakaZ_uartlib.org.pdf, дата: 06.06.2024].
125. Колобок. [Online доступно: http://chytanka.com.ua/ebooks/index.php?action=url/view&url_id=403, дата: 06.06.2024].
126. ЛЕГКОБИТ, В'ячеслав: *Хто що малює*. [Online доступно: https://uartlib.org/downloads/LegkobitXto1969_uartlib.org.pdf, дата: 06.06.2024].
127. МАЛКОВИЧ, Іван: *Перевага дитячої літератури на книжковому ринку – загальносвітова, а не українська тенденція*. [Online доступно: <http://ukrzurnal.eu/ukr.archive.html/1025/>, дата: 28.06.2024].
128. НЕБОРАК, Богдана: *Річард Чаркін, Mensch Publishing: Німеччина готова дивитися на схід більше, ніж англосакси* [Online доступно: <https://export.chytomo.com/richard-charkin-mensch-publishing-nimechchyna-gotova-dyvytysya-na-shid-bilshe-nizh-anglosaksy/>, дата: 03.08.2023].
129. ПИЛИПЕНКО, Сергій: *Видавництво «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА» — найстарше дитяче видавництво незалежної України*. [Online доступно: <http://www.ababahalamaha.com.ua/uk/Історія>, дата: 10.08.2024].
130. СИМОНЕНКО, Василь: *Цар Плаксій та Лоскотон*. [Online доступно: https://uartlib.org/downloads/Bazilevich_Zar_Plaksiy_uartlib.org.pdf, дата: 06.06.2024].
131. ФІЛЕВИЧ, Маркіян: *«Українська Абетка» Георгія Нарбута*. [Online доступно: <https://nz.lviv.ua/archiv/2018-6/14.pdf>, дата: 30.07.2024].
132. *Цап та Баран. Українські народні казки*. [Online доступно: https://uartlib.org/downloads/Bazilevich_Cap&Baran_uartlib.org.pdf, дата: 06.06.2024].
133. *Червона курочка. Англійська народна казка*. [Online доступно: <https://www.chytajmo.in.ua/бібліотека/проза/червона-курочка/>, дата: 06.06.2024].
134. ЧИТОМО, «Заповіт» Шевченка увійшов у топ-5 книжок світу за кількістю перекладів [Online доступно:

<https://chytomo.com/zapovit-shevchenka-uvijshov-u-top-5-knyzhok-svitu-za-kilkistiu-perekladiv/>, дата: 20.07.2024].

135. ЧИТОМО: *100 років потому: як в Україні через книжки й виставки згадують Нарбута*. [Online доступно:<https://chytomo.com/100-rokiv-potomu-iak-v-ukraini-cherez-knyzhky-j-vystavky-zhaduiut-narbuta/>, дата: 30.07.2024].
136. ЯКУБІВСЬКИЙ, Ігор: *Майнові права інтелектуальної власності як об'єкти цивільного обороту* [Online доступно: <https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2015/03/Yakubivskii8.pdf>, дата: 28.02.2024].

RESUMÉ

Cílem předkládané disertační práce je provést výzkum zaměřený na hledání společných a specifických rysů v dílech ukrajinské, polské, slovenské a české ilustrované literatury pro děti v letech 2010-2020. Spojujícím faktorem vybraných děl je snaha autorů zábavnou formou vysvětlit mladým čtenářům, jak je náš svět uspořádán a jak funguje. V našem výzkumu jsme pozornost zaměřili pouze na knihy, které byly oceněny mezinárodní knižní komunitou, tedy získaly významné ceny v oblasti literatury pro děti a byly licencované, přeložené a vydané v mnoha světových jazycích. Výzkum byl zaměřen na analýzu takových žánrů pro děti ve věku 3-5, 6-8 a 8-12 let, jako jsou obrázková knížka a ilustrovaná populárně naučná literatura pro děti. Uvedené žánry se v analyzovaném období objevily na trzích jako poměrně nové, anebo je autoři z České republiky, Polska, Slovenska a Ukrajiny znovu objevili. Během druhého desetiletí 21. století se autorům, ilustrátorům a nakladatelům ze čtyř zemí střední Evropy ve srovnání s předchozími lety podařil znatelný kvantitativní a dle našeho názoru také kvalitativní průlom v tvorbě a publikování unikátních ilustrovaných knih pro děti. Tyto knihy svým uměleckým ztvárněním, polygrafickými kvalitami, tematickým zaměřením a strukturou překročily hranice oblasti střední Evropy a staly se populárními v mnoha světových zemích. Zmiňovaný úspěch knih byl podpořen nejen mnoha vydáními překladů děl místních autorů ve světě, ale také mnoha mezinárodními oceněními pro autory a nakladatele v oblasti literatury pro děti.

Metody výzkumu. Hlavní metodou našeho výzkumu byla komparativní metoda. Porovnávali jsme vybraná současná ilustrovaná vydání pro děti z České republiky, Polska, Slovenska a Ukrajiny, zkoumali jsme jejich témata, náměty, strukturu, motivy a hlavní myšlenky. Během výzkumu jsme využili také

prvky biografické a impresionistické metody výzkumu literatury. Zvláštní pozornost jsme věnovali zahraničním překladům a cenám, na které byla nominována díla nebo autoři, a také nakladatelům, kteří jsou nedílnou součástí sféry licencování. Srovnávací analýze byly podrobeny nejen texty, ale i umělecké ztvárnění děl, propojení textů a ilustrací, a také polygrafické zvláštnosti knih. Kromě toho bylo přihlédnuto k takovým aspektům, jako je popularita děl mezi čtenáři v domácím prostředí, k údajům z otevřených zdrojů o počtu prodejů knih, k ohlasu čtenářů a čtenářským recenzím na knihy.

V první části **«Jak funguje proces licencování»** jsme prozkoumali zákonitosti fungování autorského práva v nakladatelské činnosti, dotkli jsme se takových pojmů, jako jsou majetková a nemajetková autorská práva, a také specifika uzavírání smluv mezi autory a nakladateli, zvláště v problematice ztvárnění a další distribuce děl. Naše hlavní pozornost byla v této části disertační práce věnována problematice role nakladatele v literárním procesu a prodeji práv na překlady a publikaci děl v zahraničí. V kapitole **«Geografický aspekt — jazyková území»** jsme vymezili pojem *jazykových území* ve sféře licencování a vysvětlili jsme všeobecně přijaté zásady rozdělení knižních trhů při prodeji práv na překlady děl. V poslední kapitole první části disertační práce byla pozornost věnována na vymezení a analýzu role a významu všech základních „hybatelů“ sféry licencování — překladatele, autora (v chápání autora textu a/nebo autora ilustrací), nakladatele, literárního agenta, literárního skauta, ocenění, grantových programů, knižních veletrhů a nakonec i čtenáře. Jsou to právě čtenáři jako kupující a částečně i promotéři děl v rámci svého okolí, kteří nákupem nebo svou radou dávají mezi desítkami či stovkami tisíc jiných děl, která každý rok ve světě vycházejí, svůj hlas konkrétnímu dílu. Došli jsme také k závěru, že i přes právní složitosti autorského práva v oblasti publikování a detaily fungování sféry licencování, podstatu všech uvedených „hybatelů“ překladu a publikací děl často tvoří dominantní emotivní složka.

Ve druhé části teoretické etapy naší disertační práce **«Ilustrovaná kniha pro děti ve střední Evropě v druhé polovině 20. století – na začátku 21. století»** bylo cílem prozkoumat historický kontext ilustrované knihy pro děti ve střední Evropě, zejména v České republice, Slovensku, Polsku a na Ukrajině. Nejdříve nás zajímali autoři a ilustrátoři, v jejichž pracích můžeme najít žánrové znaky charakteristické pro obrázkové knížky. Objektem naší pozornosti byly také tehdejší tendence ve vývoji ilustrované literatury pro děti ve střední Evropě. V českém kontextu jsme se zaměřili na postavy a tvorbu takových ilustrátorů a autorů, jako jsou Miroslav Šašek, Petr Sís, Daisy Mrázková, Jiří Šalamoun. V kontextu slovenské ilustrované literatury pro děti druhé poloviny 20. století jsme se zaměřili na osobnost Miroslava Cipára, který sehrál významnou roli ve vývoji knižního designu, a takových umělců, jako Ľudovít Fulla a Dušan Kállay,

kteří měli významný vliv na nastupující generace ilustrátorů knih. V kontextu polské ilustrované knihy pro děti jsme se věnovali tvorbě Jana Marcina Szancera a jeho žáků Bohdana Butenka a Janusha Stanny, kromě toho jsme se zaměřili na díla polské ilustrátorky v emigraci Franciszky Themerson a ve světě nejznámější současné polské autorky pro děti, jejíž autorské ilustrované knihy zpočátku vycházely v Jižní Koreji – Iwony Chmielewske. Co se týče vývoje obrázkové knihy v ukrajinském jazykovém prostředí, došli jsme k závěru, že v druhé polovině 20. století je třeba hledat znaky zrození tohoto žánru v ilustrovaných pohádkách a verších pro děti. A to především ve vybraných dílech, která byla ilustrovaná takovými ukrajinskými autory, jako jsou Ochrim Sudomora, Volodymyr Holozubiv, Serhij Konopčuk, Ivan-Valenty Zadorožnyj a Valentyn Lehkobyt. V kapitole 2.5. «*Přechodné období*» jsme zanalyzovali procesy na knižních trzích Ukrajiny, Polska, Slovenska a České republiky po pádu železné opony a přechodu těchto zemí k tržnímu hospodářství. V poslední kapitole druhé části jsme se zaměřili na významné události, které se udály v ukrajinské, polské, slovenské a české literatuře pro děti v letech 2010-2020 v kontextu globálního knižního trhu.

V praktické části našeho výzkumu «**Klíčová témata v ilustrovaných knihách pro děti českých, polských, slovenských a ukrajinských autorů v letech 2010-2020**» jsme provedli komparativní analýzu vybraných děl. Tuto část jsme začali kapitolou 3.1. «*Svět přírody v dílech ukrajinských a českých autorů*», jelikož zvířata jsou pro dětské čtenáře jedněmi z nejmilovanějších postav. Velmi často to jsou hodné a milé postavy na způsob rodiny krtků z námi analyzovaného díla «*Odkud se bere sníh*» Marjany Prochasko a Tarase Prochaska, anebo naopak o postavách, které lidé nemají rádi, velmi často neoprávněně, škůdcích, o kterých píše Jiří Dvořák v knize «*Havětník*». Zobrazení postav ze světa přírody, které žijí podobným životem jako lidé, funguje jako metafora, jejímž cílem je pomoci dětem porozumět složitým aspektům reálného života a vzájemným vztahům mezi lidmi. V díle «*Odkud se bere sníh*» je patrný leitmotiv filozofie pomalého života, což zdůrazňuje význam úcty k času, spokojenosti, současnosti a chápání důležitosti kvality nad kvantitou. Zároveň, jak jsme se mohli sami přesvědčit, takové knihy napomáhají rozvoji lásky k přírodě a vtahují děti do aktivního zkoumání světa kolem sebe, anebo jsou prostě jen zábavnými. Námět těchto knih může být postaven kolem cyklu ročních období nebo jiných cyklických přírodních jevů, jako je zimní spánek zvířat, který se stal ústředním námětem vyprávění knih «*Zubr si hledá místo*» a «*Medvěd nechce jít spát*» Oksany Buly. Spánek zvířat se stal také ústředním tématem knihy Jiřího Dvořáka «*Jak zvířata spí*», kterou ilustrovala Marie Štumpfová. V poslední knize, kterou jsme v této kapitole analyzovali («*Bydlíme*»), se téma netočí pouze kolem světa přírody, ale také kolem světa

lidí, popisuje jak žijí zvířata a jak společně s nimi žijeme my. Respekt ke každému druhu je klíčovým sdělením, které se nám autoři snaží předat. Postavy ze světa přírody také můžou dětem umožnit, aby se naučily důležitým životním lekcím prostřednictvím alegorií a přírody, a také aby rozvíjely empatii a soucit, o čemž jsme se dozvěděli z analýzy děl v kapitole 3.2. *«Empatie a ekologie v dílech Simony Čechové, Kateryny Michalicyňny a Wojciecha Grajkowskeho»*. V této kapitole jsme pomocí porovnání mohli odhalit, jak se pět děl spisovatelů pro děti ze Slovenska, Ukrajiny a Polska, které se liší svou strukturou, žánrovými specifiky a stylem vyprávění, stalo populárními díky propojení pojmů, které jsou v dnešní společnosti velmi citlivé, jako jsou emoce, spoluprožívání, empatie, hledání sama sebe a svého místa v ekosystému a důležitosti tento ekosystém chránit. V kapitole 3.3. *«"Nahlas, potichu, šeptem " a " Tak to vidím" — diptych o tom, jak vnímáme zvuky a jak funguje zrak»* se nám podařilo vysledovat, díky kterým zvláštnostem se dvěma vědecko-populárními knihám ukrajinských autorů Romany Romanyšyn a Andrija Lesiva podařilo dosáhnout mezinárodního úspěchu a vydáním jejich děl v překladech do desítky jazyků. Kapitola 3.4. *«Válka v dětských obrázkových knížkách ze střední Evropy»* byla věnována analýze toho, jakými způsoby autoři a ilustrátoři ve své tvorbě vyprávějí dětem o takových citlivých společenských tématech, jako jsou válka, ruinování, migrace a lidská lhostejnost. V poslední kapitole byly komparativně analyzovány knihy českého autora Martina Sodomky a polské autorky Małgorzaty Mycielska o vynálezech a světě techniky.

Při závěrečném shrnutí našeho výzkumu je třeba uvést, že:

1. Sféra licencování literárních děl, která úzce souvisí s autorským právem, nakladatelskou činností a překlady, zahrnuje značný počet činitelů a deset základních „hybatelů“, které jsme popsali výše, jež mají vliv na publikaci překladů literárního díla do jiných jazyků a ve světě.

2. Při analýze děl z 20. století jsme mohli vysledovat, že literatura pro děti, jež má původ v národní tvorbě, se často obrací k folklorním žánrům, tématům, motivům a obrazům, a to jak v uměleckých textech, tak i v knižních ilustracích.

3. Dlouhá tradice knižního uměleckého ztvárnění polské, české, slovenské a ukrajinské školy ilustrací, zformované během 20. století, byla přerušena koncem století. Období krize, které se dostavilo po globálních změnách, mělo za následek nedostatek kvalitních knih na trzích. Touha změnit tuto situaci se stala impulzem k založení nových nakladatelství, která se stala tvůrčími centry a místy realizace idejí nových generací autorů, a která se vrátila k publikacím předchozí epochy.

4. Rozvoj obrázkové knížky na Ukrajině, v Polsku, Slovensku a České republice souvisí s tvorbou jednotlivých ilustrátorů, kteří svou uměleckou cestu

započali ilustrováním cizích textů a postupně přešli k vytváření autorských ilustrovaných knih.

5. Komparativní analýza, kterou jsme použili jako základní metodu našeho zkoumání ukrajinských, polských, slovenských a českých děl dětské literatury, se plně osvědčila a dovolila nám rozpoznat společné rysy analyzovaných děl. Především se nám podařilo zjistit, že dětským knihám naučně-populárního žánru je vlastní humor, který není v knihách vypovídajících o faktech tak obvyklý. Kromě toho texty těchto děl, často psaných uměleckým způsobem, v řadě případů nabývají filozofického nebo poetického charakteru. Obrázkové knížky z literatur analyzovaného areálu často obsahují mnohem více textu než knihy tohoto žánru na Západě, což je způsobeno, jak se nám podařilo zjistit, podobnými specifiky vývoje literatur pro děti ve zkoumaných zemích.

6. Podařilo se nám vyzdvihnout svébytné rysy každého z osmnácti analyzovaných děl, především těch, která přispěla k překladům těchto děl v zahraničí.

SUMMARY

In this dissertation, the goal was set to conduct research dedicated to identifying common and unique features in selected works of Ukrainian, Polish, Slovak, and Czech illustrated children's literature from 2010 to 2020. The unifying factor of the selected works is the authors' attempt to thoughtfully explain to young readers how everything is arranged in our world. We focused our research solely on books that were recognized by the international book community, meaning they received significant awards in the field of children's literature and were licensed, translated and published in multiple languages. The research was aimed to analyse works for the age categories of 3-5, 6-8, and 8-12 years, within such genres of children's literature as picture books and illustrated non-fiction for children. These genres during the analysed period either became entirely new on the markets or were rediscovered by authors from Czechia, Poland, Slovakia, and Ukraine. Throughout the second decade of the 21st century, authors, illustrators, and publishers from these four Central European countries managed to make a notable quantitative, as compared to previous years, and in our opinion, qualitative leap in creating and publishing unique illustrated books for children. These books, in terms of their artistic design, printing quality, thematic direction, and structural execution, transcended the boundaries of Central Europe and became popular in many regions of the world. The success of these books was supported not only by numerous translated editions of works by local authors worldwide but also by

the authors and publishers receiving international accolades in the field of children's literature.

Research methods. The primary method used in this work was the comparative research method. We compared selected contemporary children's illustrated publications from Czechia, Poland, Slovakia and Ukraine, considering their themes, plots, structure, motives and main ideas. The research also employed elements of the biographical and impressionistic methods of literary analysis. Our attention was focused on foreign translations and awards for which the work or author was nominated, as well as to the publisher as a constituent element of the field of licensing. Not only the texts were subjected to comparative analysis, but also the artistic design of the works, the interaction of the text and illustrations, as well as the printing features of the books. Aspects such as the popularity of works among readers at home, data from open sources on the number of book sales, reader feedback and reader reviews of books were also taken into account.

In the first part of "***How the Licensing Sphere Works***", we considered the regularities of the functioning of copyright in publishing business, touched upon concepts such as property and non-property copyright, as well as the peculiarities of concluding agreements between authors and publishers, regarding the formats of implementation and use of works. Our main attention in this part of the dissertation was focused on the research of the role of the publisher in the literary process and sales of rights to translate and publish the work abroad. In section 1.6. "***Geographical Aspect — Language Territories***", we outlined the concept of *language territories* in the field of licensing and explained the generally accepted principles of dividing book markets when selling rights to translations of works. In the last chapter of the first part of the dissertation, attention was focused on identifying and analysing the role and significance of all the main drivers in the field of licensing — the translator, the author (in the sense of the author of the text and/or the author of the illustrations), the publisher, the literary agent, the literary scout, awards, grant programs, book fairs and finally the reader. Indeed, as buyers and sometimes promoters of works within their environment, readers vote for a specific work among the tens or hundreds of thousands published worldwide each year through their purchase or recommendation. We also concluded that, despite the legal complexities of copyright in the publishing industry and the intricacies of the licensing process, the emotional component often plays a dominant role among all the factors driving the translation and publication of a work.

In the second part of the theoretical stage of our dissertation work "***Illustrated Children's Book in Central Europe in the Second Half of the 20th - the Beginning of the 21st Century***", the goal was to investigate the

historical context of the illustrated children's book in Central Europe, in particular in Czechia, Slovakia, Poland and Ukraine. First of all, we were interested in authors and illustrators in whose works you can find genre features characteristic of picture books. The object of our attention were also contemporary trends in the development of children's illustrated literature in Central Europe. In the Czech context, we turned to the figures and works of such illustrators and authors as Miroslav Šašek, Peter Sís, Daisy Mrázková, Jiří Šalamoun. In the context of Slovak illustrated children's literature of the second half of the 20th century, we turned to the personality of Miroslav Cipár, who played an important role in the development of book design, and such artists as Ľudovít Fulla and Dušan Kállay, who had a significant influence on subsequent generations of book illustrators. In the context of Polish illustrated children's literature, we turned to the work of Jan Marcin Szancer and his students Bohdan Butenko and Janusz Stanny, in addition, our attention was drawn to the work of the Polish illustrator in emigration Franciszka Themerson, and the most famous contemporary Polish children's author in the world, whose author's illustrated books have gained popularity in Asia — Ivona Khmelevska. Regarding the development of the picture book genre in the Ukrainian-speaking environment, we managed to find out that among the publications of the second half of the 20th century, we should look for signs of the birth of this genre in illustrated fairy tales and poems for children. In particular, in selected works of such Ukrainian authors and illustrators as Okhrim Sodomora, Volodymyr Holozubiv, Serhii Kononchuk, Ivan-Valentyn Zadorozhnyi and Valentyn Lehkobyt. In section 2.5. *“Transition period”* we analyzed the processes in the book markets of Ukraine, Poland, Slovakia and the Czech Republic after the fall of the Iron Curtain and the transition of these countries to a market economy. In the last chapter of the second part, we mentioned the significant events that occurred in Ukrainian, Polish, Slovak and Czech children's illustrated literature from 2010 to 2020 in the context of the global book market.

In the practical part of our research ***“Key Themes in Illustrated Children's Books by Czech, Polish, Slovak and Ukrainian Authors 2010-2020”***, we conducted a comparative analysis of selected works. The third part was opened by section 3.1. *“The World of Nature in the Works of Ukrainian and Czech Authors”*, because animals are among the most beloved book characters for young readers. They are often portrayed as good and charming characters like the family of moles from the analysed work *“Who will make the snow”* by Mariana Prokhasko and Taras Prokhasko, or, conversely, as pests that are often unjustly disliked by people, which are written about by Jiří Dvořák in the book *“Havetník”*. The authors' depiction of characters from the natural world who live a similar life to humans serves as a metaphor and aims to help children

understand complex aspects of human relationships. In the work “Who will make snow” a leitmotif of the philosophy of slow life is noticeable, which emphasizes the importance of respect for time, calmness, presence and understanding the importance of quality over quantity. At the same time, as we were able to see during the analysis, such books contribute to the development of love for nature and encourage children to actively explore the world around them, or are simply entertaining. The plot is often built around the changes of the seasons or other cyclical phenomena in nature, such as the winter sleep of animals, which became central to the construction of the stories of the books “Bison looks for a nest” and “The bear does not want to sleep” by Oksana Bula. The sleep of animals served as the central motif of Jiří Dvořák’s book “Jak zvířata spí”, the illustrations for which were created by Marie Štumpfová. The last book we analysed in this section (“Bydlíme”), addresses not only the natural world, but also the human world, in particular how animals live and how we live alongside them. Respect for each species is the key message the authors are trying to convey. Characters from the natural world can also provide children with the opportunity to learn important life lessons through allegories and adventures, fostering empathy and compassion. This was evident from our analysis of works in section 3.2 “*Empathy and Ecology in the Works of Simona Čechová, Kateryna Mikhalitsyna, and Wojciech Grajkowski*”. In this section, through comparison, we were able to investigate in what ways five works by children’s authors from Slovakia, Ukraine, and Poland, different in structure, genre, and narrative style, achieved popularity and combined sensitive concepts relevant to contemporary society, such as emotions, empathy, self-discovery and its place in the ecosystem and the importance of protecting this ecosystem. In section 3.3 “*Loudly, softly, in a whisper*” and “*I see that*” — a Diptych on How We Perceive Sounds and How Vision Works’, we examined the features that contributed to the international success of two popular non-fiction books by Ukrainian authors Romana Romanyshyn and Andrii Lesiv, which have been translated into dozens of languages. Section 3.4 “*War in Children’s Picture Books from Central Europe*” is dedicated to analysing the methods of addressing sensitive societal topics such as war, destruction, migration, and human indifference in their works. In the last section, the books of the Czech author Martin Sodomka and the Polish author Małgorzata Mycielska on inventions and the world of technology were subjected to a comparative analysis.

Summarizing our research, it is worth noting that:

1. The sphere of literary work licensing, which is related to copyright, publishing industry and translations, encompasses a large number of factors

and the ten main drivers we described, which have an impact on the publication of translations of a literary work in other languages around world.

2. When analysing the works of the 20th century, we were able to trace that children's literature, which originates from folk art, often returns to folklore genres, themes, motifs and images both in artistic texts and in book illustrations.

3. The continuity of the book art design traditions formed during the 20th century by the Polish, Czech, Slovak and Ukrainian schools of illustration was interrupted at the end of the century. The period of crisis that followed the global changes marked the absence of quality books on the market. The desire to change the situation became the impetus for the establishment of new publishers, which in turn became creative centres and a place for the realization of the ideas of new generations of authors, and also returned to the publications of the previous era.

4. The development of the picture book in Ukraine, Poland, Slovakia and Czechia is connected with the work of individual illustrators who began their creative journey by illustrating other people's texts and gradually moved on to creating their own illustrated books.

5. The comparative analysis used as the main research method of Ukrainian, Polish, Slovak and Czech works of children's literature fully justified itself and allowed us to uncover the common features of the analysed works. In particular, we discovered that children's books of the popular science genre of analysed literature are characterized by humour, which is not typical for books that present facts. In addition, the texts of such works are often written in an artistic way, in some works they acquire a philosophical or poetic character. Picture books from the literature of the area we analysed often contain much more text than books of this genre in Western literature. As we were able to determine, this is due to similar features of the development of children's literature.

6. We managed to single out the distinctive features of each of the analysed eighteen works, in particular those that contributed to the translations of these works abroad.